

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за заемане на академичната длъжност доцент

по специалност Български език

съгласно обявата в ДВ бр. 36/03. 05. 2019 г.

с кандидат: д-р Мая Димитрова Влахова-Ангелова, главен асистент в Секцията по ономастика към Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН

Рецензент: проф. д-р Славка Георгиева Керемидчиева-Цветанова от Секцията за българска диалектология и лингвистична география към Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН

По обявения в ДВ бр. 36/03. 05. 2019 г. конкурс за заемане на академичната длъжност *доцент* за нуждите на Секцията по ономастика към ИБЕ „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН се е явил един кандидат – гл. ас. д-р Мая Влахова-Ангелова. Тя е представила всички необходими документи в безупречен вид, което улеснява рецензирането. Същата констатация важи и за приложената от нея справка за покриване на минималните национални изисквания по публикации и количественото им измерение в точки.

М. Влахова започва своя научен път на през 2005 г. като докторант към Секцията по ономастика. През 2010 г. успешно защитава докторска дисертация на тема „*Урбанизмите в град София (социометрично изследване и когнитивна картина на града въз основа на уличните названия)*“. От 2013 г., след издържан конкурс, тя заема академичната длъжност *главен асистент* в същата секция, където работи и до днес. Научните ѝ интереси са главно в областта на ономастиката – топонимия и антропонимия, и на социолингвистиката.

За участие в конкурса гл. ас. д-р М. Влахова представя 2 монографии, 1 студия, 22 статии, от които 2 са под печат, а 7 са в съавторство, 2 рецензии за чужди трудове и 3 научни съобщения и хроники – общо 30 публикации. Три от тях са излезли в индексирани наши и чуждестранни издания. Кандидатката посочва 26 цитирания от български и чуждестранни учени на свои индивидуални трудове и 4 на колективни с нейно участие. За нейните книги са излезли 3 рецензии. Тя е взела участие с доклади в 22 престижни научни форума у нас и в чужбина. Работила е (и продължава) в 8 научни проекта като участник, а в проект по Програмата за млади учени на БАН от 2016 г. е научен ръководител на докторант. За популяризиране на дейността на ИБЕ и в помощ на образованието М. Влахова активно участва в образователния проект „Написаното остава. Пиши правилно“; има и редица медийни изяви. Специално искам да оценя нейната над 10-годишна прецизна и експедитивна работа като редакционен секретар и член на редакционната колегия на сп. „Балканско езиковедие“, чийто видим резултат са 32 книжки на списанието, 5 проекта на списанието, финансирани от ФНИ, и включването на изданието в системата за индексирани списания SCOPUS. Тя има спечелени 2 лични проекта. Била е член на организационни комитети. Член е на групата за екзонимите на UNGLEGN.

От този преглед на научната дейност на М. Влахова, сравнен с Приложение А към

ППЗРАСРБ в ИБЕ, е очевидно, че са спазени всички наукометрични изисквания за заемането на академичната длъжност *доцент*, като дори има чувствително превишаване на броя точки.

Преди получаването на образователната и научна степен *доктор* кандидатката има 6 публикации (2 от които в чужбина), които са свързани с темата на дисертацията ѝ. Монографията *Улиците на София: картографиране на градската идентичност*. София: ИБЕ, 2013, 328 с. представя основното съдържание и резултатите от дисертацията и затова тя ще остане встрани от задачата на моята рецензия. Но не мога да не отбележа общото впечатление, което тя оставя – удивителната подготовка на един млад учен и задълбочеността, с която е създадена. Оригиналното приложение на социометричния метод в ономастиката и на контрастивния метод при научното описание на картината на света и ежедневието съзнание превръща емпиричното изследване в детайлна диаграма на колективната социална памет и историята на нашата столица.

Хабилитационният труд на кандидатката представя електронна книга и носи заглавието *Ономастика и етноботаника: названия на плодове според данни от топонимията в Западна България*. София: Изд. на БАН „Проф. М. Дринов“, 2018, 120 с. <http://www.baspress.com/book.php?l=b&id=1368>. Той е резултат от няколкогодишно целенасочено внимание на авторката към топонимията, съдържаща народна ботаническа таксономия, която тя интерпретира като източник на данни за народното знание на българина за заобикалящия го растителен свят. Независимо че след защитата на докторската си дисертация М. Влахова-Ангелова доразработва още в няколко статии темата за урбанонимите на София (№ 5, 6, 18), в поредица предшестващи монографията статии тя започва ономасиологично проучване на названията на плодни дървета и плодове, които се откриват в българската топонимия (№ 7, 10, 17, 20, 21, 22).

С натрупването на емпиричния материал, ексцерпиран от богатата база от данни на Секцията по ономастика, се разширява обектът на изследването и се увеличават поставените цели и задачи на проучването. В резултат трудът стъпва върху солидна основа от достоверен материал – привежда се микротопонимията, съдържаща названия за 20 плодни дървета и плодове, от западнобългарската езикова територия, в т.ч. и от Западните покрайнини. Преди да пристъпи към ономасиологичния анализ, М. Влахова прави обстоен и критичен анализ на теоретичните разработки по темата, които тя не просто е прочела, но ги е осмислила и затова гъвкаво ги използва в своята разработка. Ползването на няколко езика ѝ позволява да се запознае с част от трудовете в оригинал и творчески да приложи основните им теоретични постановки, като някои от тях доразвива и дообогатява. Това е една от отличителните черти на научния подход, който използва кандидатката във всичките си по-големи или по-малки трудове – отлично познаване на теоретичните разработки преди нея – от създаването на най-новата теория или научно направление, през техния терминологичен апарат, до проследяването на последните постижения в областта, изнесени на конференции или семинари, или като крайни резултати от приключили чуждестранни проекти.

Както самата авторка отбелязва (с. 39), идеята за проучването на българската топонимия от гледна точка на народните названия не е нова, но макар с присъщата си скромност да не го извежда изрично, тя на практика успява да създаде нов, модерен и напълно приложим и за други подобни изследвания научен изследователски модел. Оригиналният поглед на авторката върху връзката между топонимията и народната биосистематика представя една от етнонаучните класификации, която ѝ дава възможност

да защити хипотезата си за надеждността на народните фитоними като отражение на менталните модели, разкриващи концептуалния подход при организацията и систематизацията на растителната природа. Многоаспектният анализ на организираните по ономазиологичен принцип топонимичен материал представя редица хиперонимни и хипонимни названия на плодни дървета (особено значими за топонимията като белег на място, както вярно отбелязва авторката), някои от които са много архаични. Всички те са организирани и в семантични таблици, които онагледяват категоризацията на растителните видове и подвидове. Приносен момент, който допълва общата картина, е включването и на нарицателните имена за места, изградени със същия мотивационен признак, но без да са станали още собствени имена и да наименоуват определен обект от топонимната система. При проследяването на географското (тъй като не са приложени лингвогеографски карти, не би могло да се говори за лингвогеографски принос) разпространение на хиперонимите и хипонимите и техните варианти авторката привежда данни от различни източници, в т.ч. и от най-новите постижения на родната лингвогеография – БДА. Обобщаващ том. Данните от атласа ѝ помагат да докаже, че топонимите, които съхраняват архаизми, свидетелстват, че някои местни имена още пазят старото говорно състояние преди навлизането на турцизми в него, напр. регистрирането на фитоним *черника* ‘дървото черница’ в говор, в който днес са в употреба само *дуд* и *дуди* (с. 87). Тук е мястото специално да изтъкна стабилните системни знания на кандидатката за българските диалекти, без които работата ѝ като ономаст не би била прецизна. Интересни, и дори в известна степен неочаквани, са някои от изводите като напр. фактът, за наличието на над 50 хипонимни названия на концепта круша, които определя неговото първенство сред останалите названия на плодове в топонимията на Западна България. От друга страна при вида ябълка, широко застъпен в народната култура и във фолклорните произведения, изненадва както малкият брой топоними, така и относително голямото количество имена на разновидности на този фитоним (с. 67). Любопитни са успоредиците, които прави М. Влахова в отношението на народния творец към един или друг концепт в топонимния и фолклорния материал. Важно е изтъкването на липсата на символно значение при названията на плодовете в топонимията (с. 99), каквото обаче те притежават във фолклорните творби. Ще си позволя да отбележа, че не е прецизно използването в топонимията на термина *фолклорен*, включен в съставни термини като *фолклорно съзнание*, *фолклорни наименования*, *фолклорно познание*, *фолклорни системи*, *фолклорен човек* и под., като тъждествен на *народен* (с. 9). Така както фолклорното не е тъждествено на диалектното и терминът *фолклорен език* не е синоним на термина *диалектен език*.

Не е възможно в рецензия от подобен жанр да се изброят всички достойнства и приносни моменти на хабилитационния труд на кандидатката. Той представя първо по рода си в нашата научна литература сериозно теоретикоприложно изследване на сложната топонимна система, в която народният именовател организира според своите когнитивни представи най-значимите за него плодни растителни видове. Авторските заслуги в систематизирането и анализирането на материала са безспорни и оригинални. Изводите следват логиката на цялото изложение и са добре аргументирани. В много отношения те разбиват утвърдени представи или очаквани констатации и с това увеличават приносния характер на изследването. То е постижение за кандидатката и защитава нейните претенции за хабилитационен труд с принос в изследването на българската топонимия от етнолингвистично гледище.

Принос в същата област са и статиите, в които кандидатката разглежда многоплатно термините за цветове в българската топонимия (№ 4, 8). Авторската концепция по темата изкрystalизира в обобщаващата студия *Цветове в българската топонимия (върху материал от Западна България)*. – ИИБЕ, 2014, 130–160. Подложени са на критика някои подходи към диалектната и остаряла лексика (с. 138) и за разлика от тях се „държи сметка за всички видове названия на цветове, независимо дали са диалектни, архаични или изчезнали от съвременния език“. При описанието на диалектните особености на названията за цветове авторката умело се справя главно с фонетичните и лексикални черти, като използва последните лингвогеографски публикации. Предлага се друго разбиране на синонимията при термините за цвят и се търси тяхната семантика и преносна употреба в топонимията. Работата впечатлява с детайлния анализ на семантичните отношения и полета при тези названия, придружен от ясни графики. Доказано е, че моделът за именуване чрез цветовете е твърде разпространен в западнобългарската топонимия, като редица термини отвеждат в стари лексикални пластове.

Един от все още не достатъчно разработените лексикографски проблеми е подборът на собствените имена, които се включват в речник. На него е посветена статия (№ 11), в която той е осветен в теоретичен и приложен аспект. М. Влахова подробно проследява подхода на полските автори на двуезични речници при включването на онимите, а също и различните форми (като приложения или включени на мястото си в азбучния порядък), чрез които става това. Тя обаче с право отбелязва, че независимо от предлаганите теоретични модели за изработване на речникови статии на оними, които би трябвало да съдържат и културологическа информация, в полската лексикографска практика собствените имена не са представени задоволително нито като количество, нито като качество (липсват вторичните им значения).

Стойностни и с висока обществена значимост са няколко статии, в които самостоятелно или в съавторство се разработват важни проблеми на съвременната българска антропонимия (№ 12, 14, 15, 24). Чрез интердисциплинарен подход с приложение на статистически методи и класически словообразователен и етимологичен анализ, се изследват днешните тенденции при избора на лични имена от българите в различни населени места. Проследяват се дистрибуцията и фреквенцията на личните имена и се извежда обобщението, че е налице тенденция към глобализация в българската антропонимна система.

Интересът на М. Влахова към най-актуалните процеси, протичащи в българската топонимия, намира проявление в две приносни съавторски разработки, в които се търси причинно-следствената връзка между съвременните демографски процеси и тяхното отражение в топонимията (№ 19, 23). Събраният в последните години от 28 селища в Пловдивско топонимичен материал е съпоставен с по-стари проучвания на областта, като се отчита степента на развитие на селищата и миграционните процеси в тях. Важен е изводът за обратнопропорционалната зависимост между миграцията и съхранените топонимни знания – увеличаването на преселниците води до постепенната забравя на местните имена. В същото време се констатира, че топонимната система остава

относително консервативна по отношение на формата и вида на топонимите.

Топонимният анализ е немислим без етимологичния и затова не е учудващо, че М. Влахова има разработка, посветена на етимологията на едно доста често срещано име в българската топонимия – *Галата* (№ 9). Доказвайки несъмнената архаичност на топонима, авторката проследява неговото разпространение по българския езиков континуум, като привежда всички известни етимологии. Анализът на данните и хипотезите, извършен по методите на теорията за трансонимизацията, ѝ дава основание да заключи, че произходът на топонима най-вероятно е свързан с аналогичен пренос от името на едноименния квартал в Цариград (Иstanbul).

Първи резултати от изключително значимия за българската наука интердисциплинарен проект, свързан с най-новото проучване на траките, са публикувани в съавторска статия (№ 16). Въз основа на лични теренни проучвания и ексцерпирани източници се търси тракийското наследство в съвременната българска онимна система. За пръв път за целта се проучва микротопонимия – селищни, местни и водни имена, както и антропонимия – родови имена, които се откриват в топоними. Авторите излизат с предположението, че в тях се откриват тракийски лични имена. В светлината на най-новите данни те подлагат на нов етимологичен анализ следите от тракийския субстрат и установяват, че в западнобългарската микротопонимия преобладават названията, които имат в основата си лично име, т.нар. отантропонимни топоними. Изследванията на М. Влахова и колегите ѝ са значим научен принос в издирването и проучването на следите от тракийския език в българската топонимия.

Личната ми оценка, основаваща се на рецензираните трудове на кандидатката, е безусловно положителна. Не забелязах примери на плагиатство. Препоръчвам ѝ в бъдещата си работа да избягва категоричността на твърдения, внушени от някои социолингвистични изследвания, но аргументирано отхвърлени в най-ново време от наши и чужди социолингвисти и диалектолози, обективно отчитащи динамиката на социалните и езиковите процеси. Това са напр. твърдения, че „в днешно време топонимията е единствената сфера на езика, в която голяма част от народните термини съществуват под някаква форма“ (с. 35); съмнително е че „голяма част“ от „плодните дървета/плодове са застрашени от изчезване като растителни видове, а техните названия отдавна са забравени от мнозинството езикови носители (с. 80–81); не е вярно, че „повсеместната урбанизация и обезлюдяването на селата води до катастрофална загуба на диалекти...“, както и че „териториалните диалекти са сред най-застрашените и едва ли усилията на фондации и лингвоектоактивисти могат да спрат или да забавят процесите на отмиране“ (в № 10). Най-новите проучвания сочат тъкмо обратната тенденция – в условията на глобализация малките общности проявяват изненадваща консолидация и се стремят да запазят своя език и култура като белег на националната си идентичност, а диалектното дори превзема забранената доскоро за него територия на книжовното.

Работата на М. Влахова я представя като млад, но способен учен, запознат с основните и с най-новите теоретични изследвания в нейната област. Тя умело ги прилага

за нуждите на своите изследвания, като винаги подхожда критично и често предлага оригинални идеи и подходи, което определя приносния характер на нейните публикации. Изследването на българската топонимия от етнолингвистичен аспект – народни термини за плодове, цветове, географски понятия, проучването ѝ в контекста на динамичните демографски процеси; наблюденията над развитието на българската антропонимична система и информирането на обществото за резултатите от това наблюдение; трудната, но изключително значима за науката тема за тракийското наследство в българския език и по-конкретно в българските топоними и антропоними – това са търсенията и постиженията на кандидатката, които жалонират научния ѝ път и утвърждават името ѝ на специалист ономаст. Тя притежава потенциал за бъдещи значими изследвания и това ми дава увереността да препоръчам на почитаемото научно жури и на НС на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ гл. ас. д-р Мая Влахова-Ангелова да бъде избрана на академичната длъжност *доцент*.

Дата 30. 07. 2019 г.

Рецензент: /подпис/
(проф. д-р Сл. Керемидчиева)